

Rödvin och retorik

Den tropiskt varma kvällen skymmer, jag smuttar rödvin på terrassen, långt borta på andra sidan av Vanajavesi skymtar förbiglidande båtars lanternor. Atmosfär, perspektiv, fantasieggande detaljer. Tankarna går återigen till den fascinerande bok jag just avslutat, *The Literary Churchill: Author, Reader, Actor*, som nyligen har publicerats av den amerikanske forskaren Jonathan Rose.

Celebriteters litterära inspirationskällor och intellektuella inflytande både på sin omgivning och eftervärld har länge fascinerat idéhistoriker och litteraturvetare. Även Winston Churchill har varit föremål för en dylik exegetik. Men i motsats till alla tidigare försök lyckas Rose verkligen visa i hur hög grad Churchills karriär och stormaktspolitiska beslut formades av den litteratur han läste och själv producerade.

Ja, Rose går så långt att han tolkar många av Churchills våghalsiga satsningar, såsom landstigningen vid Dardanellerna 1915, som initiativ starkt inspirerade av de äventyrs- och science fiction-romaner som han slukade parallellt med sitt eget fabulöst omfattande skriftställer. Churchill var en passionerad teaterbesökare och gestaltade därför all politik som performativ konst, det vill säga som någonting som krävde en röd tråd och slagkraftiga repliker.

Inte sällan fabricerade Churchill medvetet offentliga ställningstaganden med tanke på att de skulle passa in i hans följande historieverk. Och eftersom han skrev många av dessa verk under sina år som krigstida minister hände det ofta att han gestaltade den samtida konflikten som en variant av tidigare historiska vändpunkter.

Rose jämför många gånger Churchill med Hitler och kommer till den smått chockerande slutsatsen att de i vissa avseenden påminde starkt om varandra. Båda var karismatiska ledare som nådde sina positioner tack vare sina teatraliska framträdanden, båda odlade en klassöverskridande retorik med fenomenalt klangbotten i de breda folklagren, och sist men inte minst, båda var totala dilettanter som härförare.

Apropå Hitler så fäster Rose stor uppmärksamhet vid Churchills tidiga varningar på trettioalet om att västmakternas eftergifter för Tyskland skulle leda till fördärvet. Rose noterar också att Churchills beska varningar om de destruktiva konsekvenserna av Münchenavtalet 1938 skulle påverka stormaktspolitiken fram till våra dagar. Under Kubakrisen 1962 var Kennedy ständigt oroad över att om han inte reagerade tillräckligt bestämt mot Sovjetunionen så kunde allting eskalera i ett kärnvapenkrig.

Münchenanalogin har som bekant använts flitigt också under den pågående krisen i Ukraina. Men många glömmer att man i Ryssland vanligtvis gestaltar Münchenavtalet som västmakternas svekfulla acceptans av Tysklands expansion österut. Därför borde den ömsesidiga lärdomen vara att små krig måste kväsa innan de blir stora. Och i vårt fall förutsätter detta att EU talar med en röst och snabbt samordnar sin energi- och säkerhetspolitik.

Henrik Meinander, HBL 26.7.2014